

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת שמות

גליון 45

הודעת המכון

הננו עומדים בס"ד לקראת סיום שנה ראשונה להוצאת גליוני 'שיחות אליעזר'. השיחות מתפרסמות כל שבוע בשער בת רבים, בדפוס, באימיל וברשימות תפוצה שונות. ורבים אומרים מי יראנו טוב שנמשיך להעלות הדברים בגליון מדי שבת בשבתו, שיהיה לנו לעינים ולמשיב נפש.

אנו מקפידים מאד לשמור בדקדוק על תוכן הדברים ורוחם כפי שנאמרו מפי רבינו רה"י זצ"ל, ועם זאת פנים חדשות באו לכאן. אנו משקיעים הרבה בעבודות כתיבה והעתקה, הגהה ועריכה האורכות שעות רבות ועולות הון רב. כל הרוצה להיות שותף למפעל הגדול הזה - לדובב שפתי רבינו ולזכות את הרבים, אשר לזכות גדולה תיחשב לו - נא ליצור קשר עמנו בדוא"ל.

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע

נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

העבודה הפרטית של כל נפש לפי טבעה, ונקודת האמת שבכל יהודי°

חנוך לנער על פי דרכו

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (שמות א, א). ובמדרש (ילק"ש רמז קסב) "מונה מספר לכוכבים" – אלו השבטים, מה הכוכבים כשיוצאין, יוצאין בשמות, שנאמר (ישעיה מ, כו) 'המוציא במספר צבאם', ונכנסין במנין, שנאמר (תהלים קמז, ד) 'לכלם שמות יקרא', כך השבטים וכו'', והובא ברש"י בקצרה¹. ויש לשאול כאן שלש שאלות, ראשית

° שיחה הזו נכתבה על ידי רה"י זצ"ל על המטוס בדרכו לארץ הקודש ג' שמות תשס"ד [רשם בראש הדף: שמות ס"ד בדרך לארץ ישראל], והיה בדעתו לאומרה בסעודה שלישית בשבת התוועדות עם תלמידיו בעיר טבריה. אמנם, בליל שישי לקראת שבת זו, בנסוע עם תלמידיו האהובים באוטובוס, אירעה תאונה קשה רח"ל, אשר בה נפגע רבינו רה"י אנושות, ושכב במיטת חליו אשר לא קם ממנה, עד כי בא השמש בצהריים ופנה זיוה והדרה, למגנת לב ולדמע עין כל. דרשה זו נכתבה במקור בקוצר דברים קצת, ולא בסגנון הרגיל של הרצאת דברים בע"פ. וכאן התאמנו את הדברים לסגנון הדרשות הרגילות.

¹ בענין נמשלו בני ישראל לכוכבים יש לציין לדברי הגמ' (חולין ס:): שלאחר שהבורא ב"ה מיעט את הירח ועשאה 'המאור הקטן', רצה לנחמה ואמר לה 'זיל, ליקרו צדיקי בשמך, יעקב הקטן, שמואל הקטן, דוד הקטן וכו''. ומבאר החת"ס (בראשית ד"ה ואת הכוכבים) עומק הנקודה בזה, שבאור השמש העצום והחזק, א"א לראות שום אור של כוכבים אחרים, כי השמש גובר ומסתיר על אורם. משא"כ הלבנה, מפני שאין אורה חזק כ"כ היא מניחה מקום גם לאחרים להאיר. לכן אין רואים את כל העולם הנפלא של צבא השמים רק בממשלת הלבנה ולא בממשלת החמה. ונראה להוסיף שלא רק בחוזק האור תליא מילתא, אלא גם בטיבו ומהותו של האור, שאור השמש הוא אור עצמי ואילו הלבנה 'לית לה מגרמה כלום', והוא ס"ה מאיר מאורו של השמש. ומכיון שלשמש יש אור עצמו הוא כמרגיש שהכל מתחיל ומסתיים בו ואינו מניח מקום לאחרים, משא"כ הלבנה מבינה שאין היא מושלמת,

יש להבין כל ענין הספירה והשמות של הכוכבים, ומאי נפ"מ. שנית, מנ"ל למדרש דקרא 'מונה מספר לכוכבים' בהכנסה מיירי, אולי גם הוא מדבר בהוצאה. עוד יש לשאול, הלא המשך הפסוק בישיעה הוא 'המוציא בספר צבאם לכולם בשם יקרא', א"כ למה הרחיק המדרש עדותו לתהלים ולא הביא סיפא דהך קרא גופא למידרש ביה בהכנסה.

מבאר החת"ס שידוע מכמה מקומות בחז"ל שכל נברא שבעולם יש לו שר ומזל הממונה עליו למעלה², שמנהיגו ודרכו מקבל שפע וחיות. ומהאי טעמא שייך כל אדם בעצם מהותו למזל שנולד בו. דבר זה הוא מגדרי הטבע ואי אפשר לשנותו באופן טבעי. לכן אמרו חז"ל (שבת קנו). 'האי מאן דבמאדים, יהי גבר אשד דמא. אמר רב אשי אי אומנא, אי גנבא, אי טבחא, אי מוהל'. אמר רבה אנא במאדים הואי. אמר אביי מר נמי עניש וקטיל'. היינו שא"א למי שנולד במאדים לשנות את טבעו, אלא בהכרח יהיה 'אשד דמא'. אכן אינו מוכרח שיהיה רוצח או גנבא, ויתכן שע"י בחירתו החופשית יטה את לבבו לטוב, להיות מוהל או דיין המעניש כרבה, אבל את עצם מהותו ונטייתו לשפוך דם לא ישנה. והיינו שמביא רש"י על דברי פרעה למשה רבינו (להלן י, י) 'ראו כי רעה נגד פניכם', וז"ל 'ומדרש אגדה שמעתי, כוכב אחד יש ששמו רעה. אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו וכו' והפך את הדם לדם מילה, שמל יהושע אותם וכו' עיי"ש. היינו שאם ראה פרעה באצטגנינות שיהיה דם, אז יהיה כן, רק הבחירה בידינו להכריע אם זה יהיה שפך דם של גזרת כליה, כמו שרצה פרעה – וכמו

והיא צריכה לאחרים בשביל אורה, וכיון שכך היא גם מקטינה את עצמה יותר בכדי להניח מקום בשביל עוד אחרים, שגם המה יאורו את אורם. עכ"פ הנחמה ללבנה היא שהייתה 'מאור קטן' הוא מעלה גדולה, עד שהצדיקים ייקראו בשמה, כלומר שמקטינים עצמם ומניחים מקום לאחרים להאיר ולהשפיע, ולא יסתירו אחרים באורם הגדול. וי"ל שיש רמז בזה לכלל ישראל, המונים ללבנה, וכמו שאמרו על החודש הזה לכם, שאתם דוגמתה (ועי' סוכה כט), ולכך נמשלו גם לכוכבים, כי הם מאירים וגם מקטינים את עצמם כדי ליתן מקום לאחרים להאיר עמהם.

² עי' בזה בתשובה להרמב"ן, בשו"ת המיוחסות סי' רפג.

שהיה כן באמת אילולא עמד משה בחירו והתחנן בעדנו – או יהיה דם מילה ופסח, שמל אותם יהושע לפני הקרבן פסח. וראה זה פלא, ברע"ה בגימטריא ד"ם פס"ח מיל"ה, חושבנא דדין כחושבנא דדין, כי אמנם ענין זה תלוי בבחירה היכן להטות גזרת המזלות, אם לטוב אם למוטב חלילה, כי יש ביד האדם להפוך את הרע"ה לדם פסח ומילה.

והוקשה למדרש למה גבי הוצאה כתיב 'המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא', לשון יחיד, דמשמע שם אחד, ואילו בתהלים כתיב 'מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא', לשון רבים. ומזה למד המדרש שבתהלים מיירי בהכנסה. וביאור הענין הוא שזמן הוצאה הוא כאשר האדם נולד ונשמתו יוצאת לדרך רחוקה בעולם השפל הזה, והיא יוצאת תחת מזל מסוים שרושמו ניכר וחרוט בנפש, ואותו טבע המזל שוה אצל כל אלו שנולדו בזמן ההוא, לכן כתוב 'לכולם בשם יקרא', שבשעה זו של 'מוציא במספר' כולם תחת אותו מזל כללי. אמנם בשעת ההכנסה, אז 'לכולם שמות יקרא'. כשאותן הנפשות שיצאו 'בשם אחד' חוזרות לאחר מאה ועשרים לצור מחצבתן, או אז יש כבר שמות רבים לכל אלו הנפשות, אחד הלך אחר טבעו ונהיה 'אשד דמא' כפשוטו, השני נהיה מוהל או דייך, והשלישי גנבא. לכל אלו היה שם אחד של מאדים בשעת הוצאה, אבל בשעת הכנסה, אחרי חיים שלמים של בחירה להרע או להיטיב, ניכר בהם שמות חלוקים זו מזו כרחוק מזרח ממערב.

ובכן צריכים לדעת שלכל אחד יש נטיות בטבעו שאין בידו לשנותן, אחד שתקן וצנוע ויכול לשבת על מקום אחד וללמוד בהתמדה רבה בלי היסח הדעת, וחברו יותר 'לעבעדיג', עושה הרבה רעש ואינו יושב בחיבוק ידיים לשתי דקות קצרות. האחד יש לו דם חם ומתרגז מהר וצועק הרבה, והשני קר המזג ואינו מתפעל לעולם. הרבה חושבים שכשיתבעו מהם במרום 'בשעת הכנסה', למה הפכת את כל הביהמ"ד ולא למדת, אף הוא יענה הלא נולדתי כך ומה היה עלי לעשות, הלא נסיתי כל ימי חיי להיות כמו השכן שלי שיושב בשתיקה ובצניעות כל היום ולא עלה בידי. אבל זה אינו תירוץ, וגם טיפשות גדולה, כי אי אפשר לך להיות כמו השכן שלך, זה נגד הטבע שלך ונגד כל מהות נפשך. אמנם בשעה שנולדת נתנו לך טבע כללי, 'לכולם בשם יקרא', אבל היה בידך לבחור היכן תוציא את ההתלהבות שלך, האם להרעיש כל הביהמ"ד בפטפוטי

הבל שלך באמצע הסדר או לשאול קושיא חזקה על תוס' שכותלי ביהמ"ד ירעדו וירעשו ממך.

בענין³ זה דברתי בסיום השנתי במוצש"ק פר' נח שעל"ט, ואמרתי שבזמנים אלה יש מכול שוטף בשווקים וברחובות ל'מאדערנקייט', 'באפוצטקייט', 'אויפגעקלערטקייט' וכו' וכו' וכל המסתעף, וגם אם תבנה לך תיבה מצופה מבית ומבחוץ בכופר, דהיינו ישיבה עם שומרים מעולים ומשגיחים תמידיים, ששום השפעה מן החוץ לא תיכנס פנימה, לא יועיל כלל, שהרי בפירוש אמרו

³ אמרתי אז שהרה"ק ר' לייב שרה'ס זי"ע נכנס פעם לבעש"ט (דבר זה נמסר מהגאון ר' גדליהו הלוי שארר זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת ובית מדרש עליון, ששמע ד"ת זה מהגאון ר' ברוך סורוצקין זצ"ל ראש ישיבת טעלוז, שהיה נכד להרה"ק ר' לייב שרה'ס), ושאלו על מידות התיבה לאורכו ולרחבו וקומתו על מה הם מרמזים. ואמר לו הבעש"ט שיאמר הוא דעתו. והסביר רבי לייב שרה'ס שכל רע שבעולם הוא מנחש הקדמוני ששמו סמא"ל, אמנם מפי עליון לא תצא הרעות' ובכן אין רע בעולם שהוא כולו רע, אלא בכל דבר יש גם חלק טוב, שמשם יונקים הקליפות את חיותם וקיומם. והנה בשמו של הס"מ, האותיות 'אל' הוא חלק הטוב – כיון שהוא שם ה', ואותיות ס"מ הוא חלק הרע. ולגבי הנחש הח' מורה על חושך, ואותיות נ' וש' הוא חלק הטוב. ולכן כתוב באנשי דור המבול (בראשית ו, יא) 'ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמ"ס', כי בהעוותם נתדבקו רק בחלק הרע והקליפה של נח"ש סמא"ל, שהם אותיות חמ"ס. אבל כשהקב"ה צוה לנח לבנות תיבה להינצל מטומאת דורו צוה עליו לבנות על פי הני אותיות דקדושה שבשמות הטומאה (שם טו-טז) 'זזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה ארך התבה (ש' דנחש), חמשים אמה רחבה (נ' דנחש), ושלשים אמה קומתה (ל' דסמא"ל). צהר תעשה לתבה ואל אמה תכלנה מלמעלה' (א' דסמא"ל), ע"כ.

והנה אף שיש בדברים הקדושים הללו סודות עמוקים שלמעלה מדעתינו, אבל באופן הפשט יש לנו לשאול, וכי חסר שמות קדושים לעשות בהן חשבון התיבה, שהוצרכו להשתמש בחלק הטוב של נח"ש וסמא"ל, וכי אינו טוב יותר שהתיבה יהיה גלאט כשר בלי שום נגיעה דנחש כלל. למה לא יצטווה לבנות עפ"י צירוף או שילוב של שם הוי"ה או שם אדנות או שם קודש אחר שאין לו שייכות לכל טומאת החמ"ס. אלא לפענ"ד יש בזה לימוד גדול, שכשיש מכול שוטף מכל מיני השחתה, או א"א לעשות הימל'דיגע תיבה שאינו יודע ואינו מכיר בשום רע, כי תיבה שאין לה שום שייכות למבול לא יחזיק, ויישבר אחר שיפגע בכמה גלי מים הזידונים, וכמו שאמרו בזבחים (ג.) 'דלאו מינייה לא מחריב בה'. אבל אם בודקים את החמס וההשחתה, ורואים שיש בהם כמה תכונות שהשתמשו בהם לרע אשר יכולים היו להשתמש בהן לטוב, ואז לוקחים אותן התכונות ובאמת עושים מזה תיבה ומשתמשים בהן לטוב, דוקא כך יתיקיים בחוזקו ולא יתפעל כלל מכל גלי המבול החזקים, כי הוא כבר מכיר את המבול ואת הקליפה, והוציא בלעז מפייהם, וכענין 'במינו מחריב בה', ודו"ק.

חז"ל (כתובות יג:): אין אפטרופוס לעריות, והרי אי אפשר להשגיח במשך עשרים וארבע שעות ביממה בכל יום ויום. וכבר סיפרתי לכם כמה פעמים שראיתי פיקעל שהיה בדמות בקבוק 'קוקה קולה', ותמהתי על הדבר ושאלתי את האיכר הגוי איך עושים כזה, והסביר לי שבעוד הפיקעל קטן מכניסים אותו לפי הבקבוק, וכך הוא גדל שם כדמות דפוס, ונשאר כך כל ימי חייו, עד שאוכלו האדם או עד שמטחינו ברחיים. אולם כל זה הוא רק בפיקעל, אבל אדם אינו פיקעל, וגם אם יכניסו את האדם לדפוס, ואפילו אם יושבים עליו, אינו מתכווץ אלא לפי שעה, והדפוס אינו נעשה לעצמותו ומהותו, ולכן ברגע שהדפוס בטל, פושט את עצמו בכל קומתו ומתרחב לאורכו ולרחבו, ולפעמים אף מתפרץ⁴ וד"ל.

וכן נפוץ מאד ל"ע, שרואים בחור יושב בישיבה, לא בחור שייגעץ ח"ו, אלא סתם בחור בינוני שיש לו תאוה לשחק עם 'באלל', לרקוד כדרך הפוחזים או להיות קצת מאדערן, אבל אביו שם אותו בדפוס של ישיבה שאינה מתאימה לו כלל, ושם יש משגיח ומנהל שרודפים אותו ואינם מניחים אותו לרגע. נתבונן נא מה עושה בחור כזה. אמנם הוא יושב עתה בביהמ"ד, אבל בלבו הוא חולם על הרגע שיוכל לשחק קצת באלל או לרקוד כאות נפשו. ובשכבו על מטתו קודם שחוטפתו שינה חושב בדעתו מתי יבוא לידי ואקיימנו, ולפעמים יכולים להבחין בבחור כזה אפילו בהקיץ, שהוא רואה בדמיונו איך הוא עומד עם הבעהט ומכה בבאלל וכו'. והיינו טעמא שרואים אברכים שלמדו בהיימישע ישיבות וישיבות טובות למצוינים, ואחר חתונתם כשהולכים לקאנטרי שומעים וכו', וכולם מתפלאים ושואלים 'פון וואו נעמט זיך דאס'. אבל לדידי לא קשיא מידי, שאם בישיבה ישבו בתוך דפוס שנים ע"ג שנים, א"כ לבסוף 'פלאצט עס'.

אבל אם שומעים לעצת נח, ועושים תיבה כזו שיש למידותיה שייכות למבול, כלומר שמתבוננים היטב מהו שורש של כל המאדערנקייט – ובפשטות נ"ל

⁴ להבדיל כענין שמצינו בשירת הים, שהשירה יצאה מעצמה, והוא מפני שהיה עיכוב ומניעה כ"כ הרבה שנים שהיה הדיבור בגלות ולא היו יכולים לשיר לה', וגדלה ההשתוקקות עד שהתפרצו בשירה מעומק נפשם (עי' שפ"א שמות תרג"ג).

שהיא תוצאה מקליפת אמעריקא, תערובת ווילדקייט וצולאזטקייט עם גאווה וחוצפה – ובמקום לכבוש את החוצפה תחת הרצפה בכפייה, צריכים לקחת את 'החופצא יסג'י' ולומר לבחור, אם תרצה להיות אמעריקאנער מחוצף תלמד כמה תשובות חמורות ברעק"א, והוא דבר שאינו מקובל כ"כ לבחור בן חמש-עשרה, תיבחן על מאות דפים גמרא בע"פ, תגיד שיעור לפני כל הישיבה בגאווה דקדושה בלי בוש, או סתם לעודדו שיגיד את הדעה שלו וכו'. בזה מתקיים מה שאמר הרה"ק מסטרעליסק זי"ע 'בעקבתא דמשיחא חוצפה יסג'י', שהחוצפה תהיה דבר חשוב וחיוני ביותר כדי לעמוד נגד תחבולות היצר ופיתוייו. וכן גבי הווילדקייט והצולאזטקייט להכניסם בנסיעה לשבת התוועדות והמסתעף, ולרקוד כל הלילה במוצא"ש, וללמוד מפעם לפעם כל הלילה, ולעלות לקעמפ לשבת סליחות ור"ה וכו' וכו'. וממילא כשיצרו יסיתו למאדערנקייט כבר אינו מתפעל כלל, שכבר מילא אותה הווילדקייט שלו בדברים רוחניים כנ"ל⁵.

הרצון הטוב הפנימי של יהודי אין לו ביטול לעולם

ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהם. ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם (ג, יג-יד). הנה איתא מהבעש"ט (עי' בעש"ט עה"ת עמוד התפילה קמא) שיש שתי דרכים באמונה ועבודת ה', האחת שאדם מאמין ועובד ה' כפי קבלת אבותיו, ומתדבק בקדושתם שהטביעו בנו, שאינה נפגמת לעולם. הדרך השניה היא עבודת האדם עצמו, מה שהוא מאמין לפי דעתו ועובד את ה' בדרך המיוחדת לו על פי תכונות נפשו. בכל אחד ממהלכים הללו יש מעלות וחסרונות, שהרי העושה ומאמין ע"פ המסורת כל רוחות שבעולם אינם יכולים

⁵ וזו כוונת הכתוב (משלי כב, ו) 'חנוך לנער עפ"י דרכו', דהיינו דרכו המיוחדת לפי תכונת נפשו, ואז גם כי יזקין לא יסור ממנה' פשוטו כמשמעו. וזהו הסוד שהישיבה ב"ה נקי ממאדערנקייט שהתיבה בנוי מהתכונה של הדור ודו"ק היטב.

להזיזו ממקומו ומאמונתו, אבל יש גם קצת חסרון בדרך הזה שהרי כיון שהוא לא הכיר את בוראו מעצמו ולא חשב דרכיו בעבודה כפי תכונת נפשו לגמרי, לא יהיה עבודתו מעומק נפשו, ויהיה קצת באופן של התיישנות. ולאידך זה שחוקר ודורש הכל לעצמו, אמנם כל יום עבודת ה' בעיניו כחדשים ובהתלהבות, אבל בנקל יכול ליפול בספקות וטעויות וכו'. ובכן הדרך המובחרת לעבוד את ה' היא מה שצוה דוד המלך ע"ה את שלמה בנו (דה"י א-כח, ט) 'ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו', כלומר שמצד אחד תדע ותאמין באמונה פשוטה מה שקבלת מאביך ועפ"י דרך העבודה שראית אצלו, אמנם גם 'עבדהו' לפי בחינתך וגם 'דע' בעצמך לפי השגתך ולפי מדרגתך. וכמו שהמליצו עה"פ 'זה אלי ואנוהו, אלהי אבי וארממנהו' – ההשגה שאדם עצמו משיג ואומר 'זה קלי', יחד עם 'אלקי אבי', וזהו השלימות הרצויה. ולפי זה מפרש הבעש"ט מה שאומרים בתפילה 'אלהינו ואלהי אבותינו', שאנו מכוונים תפלתנו נגד שתי קדושות הללו בנשמתנו, חלק 'אלהינו' וחלק 'אלהי אבותינו'.

ועפ"י הדברים האלה מבאר האמרי אמת (תרע"ה) את שאלת משה רבינו ע"ה, 'הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת לי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם'. כאשר אלך אל בני ישראל ואמרת להם שיתחזקו באמונה ולא ישתקעו בטומאת מצרים, כי יש להם קדושה מהאבות הקדושים ואם יאחזו באמונתם זו יזכו להיגאל, עדיין זה לא יספיק, כי 'ואמרו לי מה שמו' – הם יטענו כנגדי שהאבות היו צדיקים וקדושים ונביאים, ולכן היתה להם שייכות עם הרבש"ע והיו ראויים להשגחת ה' ולישועתו, אבל אנו 'ערום ועריה' במ"ט שערי טומאה (עי' מכילתא מס' דפסחא ה), גולים ונדחים בערות הארץ, וישאלו אותי 'מה שמו' שנוגע לנו - כי השם מורה על מהות האדם או הענין, ובכן 'מה שמו' יתברך ששייך אלינו במצבנו השפל והבזוי. ולשאלתם זאת 'מה אומר אליהם'. ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה'. תאמר להם שגם בתוך החשכות ושערי טומאה, כשהם מחזקים את עצמם ומהרהרים בתשובה, והאדם אומר לעצמו 'אהיה' – איך וועל זיין' הן אם זה קבלה בתורה או בתפילה או איזה גדר עבירה או הידור מצוה, ברצון העמוק הזה להתקרב ולהתרומם, שם טמון אצלך הקב"ה, חלק ה'אלקינו' שבך. ולא זו אף זו, ידעתי בני ידעתי, פעמים רבות

אתה מקבל על עצמך קבלה ואין עולה בידך, ואז אתה שוב אומר 'איך וועל זיין בעסער' ואז אתה נופל ושוב אומר 'אהיה'. תדע שזו רוח ה' שפועמת בקרבך, והיינו השם הגדול והנורא 'אהיה אשר אהיה'.

יש בזה דבר נורא ומבהיל, שהרי יש מקום לבעל דין להקשות מהמשנה (פרה ח, ט) הקוראת לנחל מים שמפסיק מפעם לפעם 'מים המכזבים', ומסביר החידושי הרי"ם שהאמת היא דבר נצחי שיש לו קיום לעולם כמש"כ 'שפת אמת תכון לעד' (וכן מפורש בתניא, עי' פי"ג ובכ"מ), ולכן אם יש דבר שמפסיק לעתים הרי הוא בהכרח שייך לענין ה'מכזבים' ול'שיקרא לא קאי'. ובכן אי אפשר שהקבלות הללו שלי הם המה הקשר הפנימי שלי עם הקב"ה, שהרי חותמו של הקב"ה אמת, ואין לך שקר יותר מכל הקבלות שלי שמכזבים שוב ושוב, עד שאני מוצא עצמי תמיד מקבל קבלות חדשות. אמנם איתא דבר נפלא באורחות צדיקים (שער האמת), הוא אומר ש-אהי"ה פעמים אהי"ה בגימטריא אמ"ת. והעומק בזה הוא שאף שאתה חושב שהקבלות שלך מכזבים 'איך פיר נישט אויס', אבל תדע שאין לך דבר יותר 'אמיתי' ויותר אלוקי מאשר הרצון הפנימי שבך, שרוצה להיות טוב ואומר לך שוב ושוב 'אהיה'. אותו חשק ושאיפה וגעגוע שלך הוא טוב תמיד, והוא אינו מכזב לעולם. ובכן הרצון העמוק הזה, 'אהיה אשר אהיה', הוא הוא נקודת ה'אלקינו' שבך.

ובאמת לא רק ש'אהיה אשר אהיה' היינו 'שמו' של הקב"ה הנוגע לנו לעבודתנו, אלא הוא גם הסוד בשמנו 'ישראל'. וכבר אמרנו שהשם מעיד על פנימיות ומהות הדבר, ואנו נקראנו ע"ש 'כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל' (בראשית לב, כט), וכבר דייקנו כמה פעמים שאין אנו נקראים בני 'תוכל', כי מה שמנצחים בסוף 'מען פירט אויס', זה תלוי בסייעתא דשמיא, אבל מה שבידינו תמיד הוא ה'שרית', היינו ללחום ולהתעקש ולמסור נפש ולצעוק 'אהיה' 'איך וועל זיין', 'כי שרית עם אלהים ועם אנשים', ובמלחמה הזאת של ה'שרית' בוחר ה' בעמו ישראל.

ואם נדייק יותר נבין שכאשר לחם יעקב והתאבק עם המלאך לא היה עדיין שמו ישראל אלא יעקב, נמצא שהגבורה הזאת של ישראל באה בעצם מכוחו של השם 'יעקב'. והענין דהנה כתיב (שם כה, כו) 'ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב', ורש"י מביא שהקב"ה קראו כן, ועומק הענין

בזה הוא שלאחר ש'ויתרוצצו הבנים' למי שייך הבכורה, ויעקב רואה איך שעשו אחיו מתגבר עליו ויוצא ראשון וזוכה בבכורה, אינו מניחו לנצח בקלות אלא לוחם עד הסוף, ואף שזה כבר ממש לאחר יאוש וכבר זכה עשו ע"פ הלכה לבכורה, יעקב אינו מניח אלא 'ידו אוחזת בעקב עשו'. ובכך הקב"ה קוראו יעקב, כי זהו מהותו של יעקב אבינו, ללחום ולהתעקש אפילו אם כפי הנראה הוא לאחר יאוש, ומכח אותה עקשנות ומלחמה זוכה בסוף בין לבכורה ובין לברכת אביו, כפי שמלאך רע בע"כ עונה (שם כז, לו) – 'ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בלתי לקח והנה עתה לקח ברכתי'. נמצינו למדים שע"י אותו כח של 'יעקב' שאוחז במלחמה אפי' כשנראה לעין שהיא כבר לאחר מעשה וכלו כל הקיצין, מ"מ ע"י המלחמה והעשקנות שבשם יעקב זוכים בסוף לשם ישראל, להתגבר וללחום ולהיות שר על שרפי מעלה.

החת"ס (תו"מ ויחי) מדייק מדכתיב (שם מז, כט) 'ויקרבו ימי ישראל למות', שדוקא השם 'ישראל' שמורה על גדלות, 'שרי-אל', אותה בחינה מתה בגלות, אבל 'יעקב אבינו לא מת' כמו שאמרו חז"ל (תענית ה.). והעומק בזה הוא כנ"ל, שאף שיש זמנים שאין אנו זוכים להיות 'שרי-אל', אבל הבחינה של העקב, ללחום ולמסור נפש אף לאחר יאוש, זה חי וקיים לעולם ועד בכל יהודי, בכל הזמנים ובכל הגלויות. והיינו דכתיב 'ויחי יעקב בארץ מצרים', כי מה שמחזיק אותנו בגלות הוא המלחמה של יעקב, הקבלה של 'איך וועל זיין'. אף שהיצר רוצה לתת יאוש ומורך בלבך, אבל אתה אוחז בעקשנות ולוחם, וזה אינו בטל לעולם. לכן יעקב מדתו אמת, 'תתן אמת ליעקב', כי אותה אחיזה בעקב עשו ואותו רצון של 'אהיה' לא מת, וטבוע עמוק בנשמת כל יהודי, 'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'.

מתוך הצרה דייקא פדות ורווחה

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה פֶּעַר באש והסנה איננו אֶכָּל (ג, ב). איתא במדרש (שמו"ר פ"ב) 'הה"ד אני ישנה ולבי ער וכו', מהו עמו אנכי בצרה, כשיש להם צרה אינם קוראים אלא להקב"ה, במצרים ותעל שועתם אל האלהים, בים ויצעקו בני ישראל אל ה' וכאלה רבים. ואומר

בכל צרתם לו צר, א"ל הקב"ה למשה אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער כשם שישראל שרוים בצער, הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך, מתוך הקוצים, כביכול אני שותף בצערך'. מבאר השפ"א (תרל"ח) דבר נורא, משה רבינו ראה את הסנה וכל קושי הגלות, ובתוך הסנה היה גילוי אלקות בלבת אש, היינו שבתוך הגלות כלל ישראל משתוקקת וצמאה להתקרב אל ה'. ותמה 'מדוע לא יבער הסנה', איך יש קיום לקליפה הזו, לחושך ולטומאה, אם בוערת כזו לבת אש בתוכה. אבל זה גופא מה שהקב"ה הראהו, שכל הלבת אש שהוא רואה כאן, כל התשובה וההתעוררות וקרבת אלקים שיש בגלות, 'הלבת אש' הזו היא דייקא מפני שהוא בתוך הסנה, כלומר דוקא בזמנים של חושך והסתר פנים, כשהגויים סובבים אותנו כקוצים או שהיצר בוער כאש, אז יוצאת ה'לבת אש' מנשמת היהודי והוא לוחם מלחמות ה', מתגבר על עצמו וכובש את יצרו ומוסר את נפשו למען שמו באהבה, וזה שורש הגאולה שבתוך הגלות. והיינו דכתיב בריש הפרשה (א, יב) 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', כי כך מדתם של בני ישראל, שבתוך העינוי ובתוך הסנה, שם מתרבה ופורצת ה'לבת אש' ביתר שאת וביתר עוז. וכידוע (עי' שפ"א תולדות תרל"ד ועוד) הסוד של 'ולאום מלאום יאמץ', שחלק הקדושה מתגבר ומתחזק דייקא מכח המלחמה שלו עם הרע ומתוך החושך.

ויש לדייק עוד בכתוב הזה, 'כן ירבה וכן יפרוץ' בלשון עתיד, שצריך האדם לדעת שאע"פ שעכשיו הוא עובר זמן קשה, והיצר 'מענהו' בנסיונות ומכשולות וכל מרעין בישין, לא יפול לבו בקרבו, אלא ישנן לעצמו דברי רש"י, 'רוח הקודש אומרת כן, אתם אומרים פן ירבה, ואני אומר כן ירבה'. היינו שאלו הנסיונות גופייהו לא יחלישו אותו ולא ירחיקו אותו מעם ה', אדרבה הסוף יהיה 'כן ירבה וכן יפרוץ', ודייקא על ידיהם יזכה להתרומם ולהתעלה.

וכענין הזה מסביר החת"ס שרש"י מביא שיוסף צוה על המצרים למול את עצמם, והמלך חדש שלא ידע את יוסף ביטל את הגזרה. והרי אין מצוה למצרים למול את עצמם, ולמה צוה עליהם יוסף כן, אלא ע"כ מפני שהרמב"ם כותב בטעם מצות מילה, שהיא מחלשת התאווה, ובכך רצה יוסף להחליש כח הטומאה במצרים בעבור בני ישראל, ולכן גזר עליהם המילה. וא"כ זה שהמלך

החדש ביטל גזרת יוסף לכאורה היה צרה גדולה לישראל, ומן הסתם חשבו שהיא גזרה נוראה עד מאד. אבל בסוף הענין, כשבת פרעה רוחצת בנהר ומוצאת ילד היא יודעת מיד ש'מילדי העברים זה', ואיך ידעה לולא שראתה נימול, והמצרים בזמן ההוא כבר לא נימולו כמצות המלך. והרי אם לא היתה יודעת שהוא עברי לא היתה קוראת לאם הילד, וגם לא היתה אומרת למשה שהוא עברי והיה נטמע בין הגוים, נמצא שהגזרה גופא היתה המפתח לישועה. וכן הוא אצל כאו"א, הרבה פעמים בא על האדם ניסיון גדול או רח"ל צרה גדולה, והוא מרגיש שכמעט נטיו רגליו, אבל צריכים להתחזק ולדעת שרוח הקודש אומרת כן יפרוץ, ודייקא מה שנראה בעיניך כצרה גדולה וכניסיון הוא יהיה מפתח לגאולה שלך.

גדלות היהודי ניכרת במידת הרהמים

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו (ב, יא). הנה אומר החת"ס שבפרשה הזאת באה התורה ללמדנו איך 'ויגדל משה' בעיני ה'. ודבר הראשון שיכולים ללמוד מזה הוא, שהתורה אינה מספרת גדלותו בזה שהסתגר בביתו בתורה ותפילה והתבודדות, אלא בזה שיצא להשתתף בצערם של אחיו, לעזור להם ולחזקם. אך עכ"פ יש לדייק מאי דכתיב 'איש עברי מאחיו', הלא ודאי העברי הוא 'מאחיו'. עוד יש להבין למה ברח משה רבינו ממצרים מפחד חרב פרעה, הלא ידע בעצמו שהרג את המצרי בדין ומה לו לירא. ובפרט לפי מה שאמרו חז"ל עה"פ 'ויפן כה וכה וירא כי אין איש' היינו שלא יצא ממנו שום גר, א"כ מה לו לפחד כלל, היה לו לבטוח בה' שלא יאונה לצדיק כל און.

מבאר חת"ס שאם באמת היה המצרי מכה את העברי, לא היה משה רבינו מפחד כלל, כי פשוט שהוא בן מות, שהרי בן נח שהכה את ישראל חייב מיתה (סנהדרין נח:). אבל כאן לא כך היה, אלא המצרי הזה היה נוגש ממונה על שוטרי ישראל כדאיתא ברש"י, וראה משה איך שהמצרי מצוה לשוטר עברי שהוא יכה עברי אחר, והיינו 'וירא איש מצרי מכה איש עברי' - מאחיו, היינו ע"י אחיו, ומשה רבינו הרג את המצרי לא מפני שגרם צער למוכה, אלא מפני

שגזר על העברי המכה להכאיב ולצער את אחיו, ושיער משה בדעתו שקשה לעברי להכות את אחיו הרבה יותר ממה שכואב לקבל המכות בעצמו, ולכן בגלל העוול שגרם למכה צער כזה שפט את המצרי למות. אמנם כשיצא ביום השני וראה שני עברים נצים, וממעשיהם ודיבורם הבין כי אלו הרשעים אינם מצטערים כלל, רח"ל, להרים יד על אחיהם, א"כ אולי אתמול גם לא הצטער העברי השוטר כשהכה את אחיו, וא"כ שפט את המצרי למות שלא בדין, ומהפחד הזה ברח לנפשו.

והנה מידתו זאת של רחמנות כבר ניכרה על משה רבינו מלידתו, דכתיב גבי בתיה כשמצאתו ביאור (ב,ו) 'ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה'. ולכאורה יש לדקדק מה השייכות בין 'ותראהו ותחמל עליו', לבין מה שאמרה 'מילדי העברים זה'. אלא כיון שחשה בנפשה פתאום שרגש החמלה כבש כל מציאותה, הבינה שההסתכלות על הילד עצמה הוא מה שגרם לה לרחם כ"כ, וידעה מיד ש'מילדי העברים זה'. וזה מה שהתורה מכוונת כשהיא מספרת הני סיפורים על 'ויגדל משה', שכך היתה מידתו תמיד, שהחמלה והרחמנות גברו עליו עד שלא היה יכול לסבול לראות מעשה עוול, והרגיש בנפשו שהוא חייב להציל את העשוק מיד עושקו. כן היה ביום הראשון כשהרג את המצרי, וכך ביום השני כשצעק על הרשע 'למה תכה רעך', איך שייך בכלל בעולם שתכאיב ותכה את אחיך, וכן היה על הבאר במדין, כשהושיע את בנות הכהן מיד הרועים.

ובכן צריכים אנו לגדול קצת, ע"י שמתבוננים ב'ויגדל משה ויצא אל אחיו', להבין שלהכות עברי מאחיו הוא הדבר הכי מצער בעולם, וללמוד להתנהג עם כל אדם במדת החמלה והרחמנות, ולא לשבת בחיבוק ידים כשרואים אחד שופך דמו של חברך, אלא לעמוד ולצעוק 'רשע למה תכה רעך'. וכמו שאמרו שלשה סימנים באומה זו, ואחת מהן רחמנים.

וכך היו רועי ישראל בכל הדורות, ואביא כאן דוגמא אחת. מו"ח הרב שליט"א, הוא ניץ לגה"ק רבי מרדכי דוב הארנסטייפלער זי"ע, שמעתי ממנו שפעם רבי

מאטל'ע סבל נוראות משליקעצן⁶, והיה לזה השפעה לא טובה על בריאותו, עד שהחליטו ללכת לרופא מומחה בקיוב שיטפל בזה. בימים ההם דרך הטיפול למחלה זו היה שחשבו שצריך להרעיד⁷ את כל הגוף, וכך הגוף מפסיק את השליקעצן. והאופן שהרעידו את הגוף היה ע"י שליכנו מוט ברזל על האש עד שהיה ממש אדום, ונגעו בו בעמוד השדרה, כמובן שזה מזעזע כל הגוף והנפש מאד. בינתיים הגיעו לרופא, וזה מסביר לגבאי ברוסית את שיטת הטיפול, והגבאי חוזר ומגיד לרבי. וכך הרבי שוכב על המיטה ושפוד הברזל כבר מלובן כל צרכו, והרופא נגע בזה על גבו של הרבי, והרבי לא נע ולא זע. הרופא חשב שמן הסתם טעה ולא הלבינו דיו, החזיר את השפוד על האש עד שהיה מלובן בלי ספק ונגע שוב חזק יותר, וציפה שהרבי יקפוץ או יצעק כדרך כל האנשים מגודל היסורים והכאבים הנוראיים האלה, אולם הרבי לא הוציא הגה מפיו ולא זע כמלא אצבע. אמר הרופא לגבאי שאין הסבר לזה אלא דלית דין בר נש. כי היו אצלו כמה וכמה קאזאקים גדולים גבוהי קומה ושמנים וכולם קפצו ושאגו וקיללו מכאב הנורא של הכויה, ואיך איש קטן זה שהוא אך בשר וגידים ועצמות, אינו זז ממקומו. שאל הרבי לגבאי מה הרופא אומר, ענהו הגבאי וסיפר לו דברי הרופא. אמר הרבי 'גיי זיי מסביר פאר א גוי', יהודי שבור נכנס אלי עם קוויטל ופורק על שולחני כל צערו וכאבו, ואני איני יכול לעזור לו 'און פון דעם ווער איך נישט צושפרונגען', וכי משפוד ברזל הזה אקפוץ. ולדעתי חשובה מעשה זו יותר מכל סיפורי המופתים הרבים, כי היינו 'ויגדל משה' באמת, שצערם של ישראל יכאב ללב כ"כ עד שכל יסורים הנוראים שבעולם לא יהיו מורגשים אצלו כלל.

⁶ היקאפס בלע"ז - שיהוקים

⁷ שאַק בלע"ז

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים

...

אלו דבריו האחרונים
כאן שבת קולמוס הנפש
ונדם לב הארי החי
'וידע אלקים'